

Investigating the Position of Qarachurlu Tribe in the Military Conflicts and Political Challenges of the Nader Shah Era

Ali Rahmati*
Shokouhossadat Arabihashemi**
Soheila Torabi Farsani***

Abstract

During the Nader Shah Afshar's reign, despite the all the military and political successes in the foreign arenas, Iran was full of actions and reactions of different tribes and clans in the form of military conflicts and political challenges. One of the tribes that seems to have had a serious and effective presence in the conflicts and challenges of the Nader Shah era was Qarachurlu tribe. Investigating the role and position of this tribe in Iran's military and political developments and the results of it is the main issue of this research. Despite the bold role of this tribe in the Nader's era, no proper research has been done in this field so far. The present study attempts to analyze this role by using the descriptive-analytical method and by searching through historical texts and various documents. The results of various studies show that different clans of this tribe have been active especially in the fight against the Afghans and the Ottomans, and other foreign struggles, as the vanguards of the soldiers of Nader. Besides, Qarachurlu Kurds have always been in favor of Nader Shah in repressing internal insurgencies.

Introduction

The formation of the Afsharid government, following the anarchy caused by the fall of the Safavid dynasty, is considered one of the most important developments in the history of Iran. As a result of Nader Shah Afshar's rise to power, Iran regained its unity and was able to maintain its cohesion and integrity. Different tribes*, especially the tribes living in Khorasan, were Nader Shah's main partisans to achieving various internal and external successes.

One of these tribes which played a significant role in the political and military developments of the Nader's era was Qarachurlu tribe and its various related clans[†]. This tribe was settled in the

* Ph.D. Student, Department of History, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran, Ali.rahmati900@gmail.com

** Assistant Professor, Department of History, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran, (Corresponding Author). shokouharabi@gmail.com

*** Associate Professor, Department of History, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran, tfarsani@yahoo.com

*. Tribe: The tribe in the Iranian nomadic society is a political union consisting of several Tireh-Ashayer (Several families with kinship affiliations) and nomadic clans that, based on kinship affiliations or at a specific time, they unite according to political and social interests, and necessities and form a tribe. The tribes usually had their own territory and tribal territory and were run under the leadership and personal management of either the Ilkhan or the Il-Bagi (Aashti, 1987, p. 14-13).

†. Clan: The clan in the Iranian nomadic community is a social-political unit consisting of several Tireh-Ashayer and in the hierarchy of tribal categories, it is the most important and distinct category. In the social hierarchy of Iranian nomads, most of the clans are located between the tribe and the Tireh-Ashayer, but there are also clans that are not affiliated with any tribe and are called independent clans. The clan is a social-political organization with a classification structure. They may be sedentary, complete nomadic, or semi-nomadic and a clan. It doesn't matter if the clan is nomadic or sedentary, it is still considered a clan. The clan is the smaller subset of a tribe,

foothills of the Aladagh Mountains of Khorasan. Following the developments of the last years of the Safavid rule and in the early years of Nader's movement, they first opposed him but due to the provisions that Nader had considered in dealing with the tribes and clans, they soon became one of his main allies. The main issue of this research was to analyze the role of this tribe and the efforts of its leaders in the developments of the Nader's era.

Material & Methods

There has been no independent and comprehensive research done on the role of Qarachurlu tribe in the developments of this period of Iran's history. Sources of the Nader Shah's era, including *Aalam Araye Naderi* written by Mohammad Kazem Marvi, *Jahangushaye Nader* by Mirza Mehdi Khan Astarabadi, as well as new studies, including the first volume of the book *Harekate Tarikhi Kurd Be Khorasan* (the Historical Movements of Kurds to Khorasan) by Kalimollah Tavahodi, and *Ilhaa Va Tayefehaye Ashayeri Khorasan* (Khorasan nomadic tribes and clans) by Sayyid Ali Mirnia have generally considered the role of Kurds of Khorasan in the military-political developments of the Naderi's era. However, no research has been done specifically on the political and military efforts of this tribe in the military and political conflicts of the period. The present study aimed to analyze this role by examining the main sources and new research, especially the use of various documents, including orders, deeds, and historical correspondence.

Discussion of Results & Conclusions

An examination of the collection of sources, studies, and historical documents of the Afsharid era showed that numerous tribes and clans of Khorasan have played an essential role in the formation and then consolidation of the Afsharid government. Among these tribes and clans, Qarachurlu tribe, as one of the five Kurdish tribes of Khorasan, was one of the main allies of Nader Shah. They have always been in the vanguard of his wars and campaigns with the Ottomans, India, and the Caucasus. The Kurds of Qarachurlu have been active in defeating Malek Mahmood Sistani in Mashhad, Abdali Afghans in Herat, Nader's quadruple battles with Ashraf Afghan, the triple wars with the Ottomans, as well as in Nader's campaign to India and Dagestan with thousands of their troops.

Additionally, Qarachurlu tribe played a key role in the suppression of Mohammad Taqi Khan Shirazi in Fars, the Lezgins in Dagestan, and Pir Mohammad Khan in Baluchistan. Najaf Sultan, Mohammad Khan, Mohammad Reza Khan, Aghasi Beyg, Shahbaz Beyg, Ahmad Khan, Salim Beyg, Pahlevan Beyg, Ali Reza Beyg, Ali-Qoli Beyg, and Imam-Qoli Beyg were among the most important Nader officials and allies of Qarachurlu tribe. Nader, in response to the cooperation of Qarachurlu tribe, gave the government of areas such as Darband in Caucasus to Najaf Sultan Qarachurlu, the authorization of Arabia to Mohammad Khan Qarachurlu, the solicitor of the tribe to Hassan Beyg Qarachurlu, Esik-aqasi of Divan to Ali Reza Beyg Sarvarlo, Beylerbey of Shirvan to Ali-Qoli Khan Sarvarloo, and the Fars rule to Ahmad Sultan Kargarlu, one of the elders of this tribe. Today, groups of Kurds from Qarachurlu tribe are present in areas such as Georgia and Azerbaijan that have been settled as

which is often closely related to each other and has a common ancestor for several generations (Takmil Homayoun & Bloukbashi, 2009, p. 15-8).

a result of Nader's policies.

Keywords

Afsharids, Qarachurlu Tribe, Military Conflicts and Challenges, Kurds, Nader Shah.

References

Books and Articles:

1. Aashti, N. (1987). *Sakhtar sazman Ilat va shiveh- i maeishate ashayeri Azerbaijane-gharbi*. Urmia: Anzali Publication.
2. Afsharian K. Z., & Aaronoua M. R. (1978). *Dolat-e Nader Shah Afshar*. Translated by Amin Hamid, Tehran: Shabgir Publications.
3. Alizadeh, A. (Ed.) (2004). *Golestan-e Eram*. Tehran: Qoqnoos Publication.
4. Astarabadi, M. M. (1989). *Jahangusha-i Naderi*. Tehran: Donyaye Ketab.
5. Avery, P., Hambly, G., & Melville, C. (2012). *The Cambridge History of Iran*. Tehran: Mahtab Publication.
6. Bamdad, M. (1992). *Sharh-e Hal Rojjale Iran dar Ghoroune 12, 13, va 14 Hijri*. Tehran: Zevar Publication.
7. Borhan, T. (Ed.) (1994). *Matla ul-Shams*. Tehran: Afshar Foundation.
8. Curzon, G. N. (1994). *Persia and the Persian Question*. Translated by Vahid Mazandarani, Tehran: Elmi Farhangi Publication.
9. Ghoddoosi, M. H. (1960). *Nadernameh*. Mashhad: Mashhad Printing House.
10. *Hadith- Nadershahi* (n.d.) Edited by Reza Shaebani. Tehran: Daneshgah Meli Iran.
11. Lockhart, L. (1978). *The History of Nader Shah*. Translated by Moshafegh Hamedani, Tehran: Amirkabir Publication.
12. Lockhart, L. (1985). *The Fall of the Safavid Dynasty and the Afghan Occupation of Persia*. Translated by Mostafa Gholi Emad, Tehran: Morvarid Publication.
13. Malcolm, S. J. (1983). *The History of Persia*. Translated by Mirza Esmaeel Heyrat, Mashhad: Farhangsara Publication.
14. Mirnia, S. A. (1990). *Ilha va Tayefehaye Ashayeri Khorasan*. Mashhad: Nasle Danesh Publication.
15. Motavalli Haghghi, Y. (2008). *Khorasane Shomali*, Mashhad: Ahangeghalam Publication.
16. Motavalli Haghghi, Y. (2011). Reflections on the causes and manner of migration of Kurds to Khorasan. *Monthly Journal of Mahabad (Magiran)*, 11, 124.
17. Pigulevskaya, N. V. et al. (1974). *History of Iran, from Ancient Periods to the Eighteenth Century*. Translated by Karim Keshavarz. Tehran: Payam Publication.
18. Rahmati, A. (2015). *Farhange Ghowmi va Jographyi Shahrha va Abadihayeh Khorasane Shomali*. Bojnourd: Bijanyurd.
19. Rahmati, A. (2017a). *Barrasi va Shenakhte Ilat va Tavayef Tat, Turk, Turkmen va Motafarghe dar Khorasane Shomali*. Bojnurd: Bijanyurd.
20. Rahmati, A. (2017b). *Barrasi va Shenakhte Ilat va Tavayef Kurd dar Khorasane Shomali*. Bojnurd: Bijanyurd.
21. Riahi, M. A. (Ed.) (1990). *Aalam Araye Naderi*. Tehran: Elm Publication.
22. Roshani Zafaranloo, Gh. (2002). *Tavayefe Kurde Khorasan*. Ghazvin: Hadise Emruz.
23. Shaebani, R. (1990). *Tarikh Ejtemaei Iran dar Asre Afsharyeh*. Tehran: Novin Publication.
24. Shamim, A. A. (1994). *Az Nader ta Kodetaye Reza Khan Mirpanj*. Tehran: Modabber Publication.

25. Tavahodi, K. (1992). *Harkat Tarikhi Kurd be Khorasan dar Defa az Esteghlale Iran*. Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad Press.
26. Tavahodi, K. (2005). *Nader-e Sahebgharan*. Sanandaj: Zhiar Publication.
27. Takmil Homayoun, N., & Bloukbashi, A. (2009). Tribal and Nomadic Historiography. *Journal of History and Geography Book of the Month*, 142.
28. Yate Charles, E. (1986). *Khorasan and Sistan*. Translated by Ghodratollah Roshani and Mehrdad Rahbari. Tehran: Yazdan Publication.

Thesis

29. Rahmati, A. (2000). *The Role of Bojnourd Tribes and Clans in Defending Iran's Independence*. Mater Thesis in History, Islamic Azad University, Central Tehran Branch.

Manuscript

30. Qarachurlu, Kh. Kh. (1989). *Ile Man Qarachurlu*. (n.p.). Personal Library of Khanlar Khan Qarachurlu.

Documents

31. Document 1, 1111 AH, Personal library of Ali Rahmati.
32. Document 2, 1147 AH, Personal library of Ali Rahmati.

Latin Sources

33. d'Allemagne, H. R. (1911). *Du Khorassan au pays des Backhtiaris Trois mois de voyage en perse*. Paris: Hachette.
34. Fraser, J. B. (1825). *Narrative of a Journey into Khorassan in the year 1821 and 1822*. London.

بررسی جایگاه ایل قراچورلو در درگیری‌های نظامی و چالش‌های سیاسی عصر نادرشاه

علی رحمتی* - شکوه‌السادات اعرابی هاشمی** - سهیلا ترابی فارسانی***

چکیده

دوران حکومت نادرشاه افشار، در عرصه‌های خارجی، با موفقیت‌های نظامی و سیاسی همراه بود؛ اما در درون کشور، این دوران مملو از کنش‌ها و واکنش‌های ایلات و طوایف مختلف، در قالب درگیری‌های نظامی و چالش‌های سیاسی بود.

ایل قراچورلو یکی از ایلاتی است که به نظر می‌رسد در درگیری‌ها و چالش‌های عصر نادر، حضوری جدی و اثرگذار داشته است. بررسی نقش و جایگاه این ایل در تحولات نظامی و سیاسی ایران و نتایج منتج از آن، مسئله اصلی این پژوهش است. این ایل که از ایلات نیرومند گرد خراسان شمرده می‌شد، با مجموعه کوشش‌های رهبران خود، موفق شد برخی از معادلات سیاسی و نظامی را در مخالفت و سپس در موافقت با حکومت نادرشاه به هم ریزد؛ در نهایت نیز، در لشکرکشی‌های نادر، ایل قراچورلو به یکی از متحدان اصلی او تبدیل شد.

با وجود نقش پررنگ این ایل در تحولات عصر نادر، شاید تاکنون در این باره پژوهشی درخور انجام نگرفته است. در پژوهش حاضر تلاش می‌شود با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و با جست‌وجو در متون تاریخی و اسناد گوناگون، این نقش بررسی و تحلیل شود. نتیجه بررسی‌های گوناگون در این باره، نشان می‌دهد طوایف مختلف وابسته به این ایل در مقام پیش‌قراولان سپاه نادر، به‌ویژه در نبرد با افغان‌ها و عثمانی‌ها و سایر نبردهای خارجی، حضوری فعال داشته‌اند؛ علاوه بر این، کردهای قراچورلو در سرکوبی شورش‌های داخلی همواره در کنار حکومت نادرشاه بوده‌اند.

واژه‌های کلیدی: افشار، ایل قراچورلو، درگیری‌های نظامی و چالش‌ها، کردها، نادرشاه.

*دانشجوی دکتری تاریخ ایران بعد از اسلام، گروه تاریخ، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. Ali.rahmati900@mail.com

** استادیار، گروه تاریخ، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران (نویسنده مسئول). shokouharabi@gmail.com

*** دانشیار، گروه تاریخ، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.

مقدمه

اختصاصی، کوشش‌های سیاسی و نظامی این ایل را در درگیری‌های نظامی و سیاسی آن دوره نمایان کند. در پژوهش حاضر کوشش می‌شود با بررسی منابع اصلی و پژوهش‌های جدید و به‌ویژه با استفاده از اسناد گوناگون، شامل فرمان‌ها و قباله‌ها و مکاتبه‌های تاریخی، این نقش بررسی و تحلیل شود.

ایل قراچورلو از کردستان تا استقرار در خراسان

ایل قراچورلو از ایلات مهم و معتبر کرد در خراسان است. در خراسان، این ایل پس از ایلات زعفرانلو و شادلو و کیوانلو اهمیت فراوانی دارد (رحمتی، ۱۳۹۶: ۲/۲۳۹). در منابع تاریخی، سرزمین آنها را شمال دیاربکر، واقع در شرق دریاچه وان، ذکر کرده‌اند. قلعه قره‌چولان از قلعه‌های معتبر آنها بوده است (قدوسی، ۱۳۳۹: ۹۱). محمدکاظم از حضور سیصدساله آنها در خراسان خبر می‌دهد (مروی، ۱۳۶۹: ۱۰۷/۱).

باتوجه به منابع و اسناد تاریخی عصر صفویه و افشاریه، تاریخ حضور آنها در خراسان به عصر صفویه باز می‌گردد. طایفه مامیانلو را که زیرمجموعه ایل قراچورلو بود (توحیدی، ۱۳۸۴: ۲۰۶)، شاه اسماعیل اول در سال ۹۱۶ق/۱۵۱۰م به خراسان کوچاند و در شهرهای مرو و درگز اسکان داد تا او را در جنگ با شیبک‌خان ازبک یاری کنند (میرنیا، ۱۳۶۹: ۱۳۵؛ رحمتی، ۱۳۹۶: ۲/۲۳۹). در سال ۹۱۶ق، با حمایت طوایف کرد و دیگر طوایف ایرانی، خان ازبک شکست خورد و به قتل رسید. این امر باعث شد حملات ازبکان به خراسان تا مدتی متوقف شود (متولی حقیقی، ۱۳۸۷: ۱۳۳).

در سال ۹۲۰ق/۱۵۱۴م، به‌دنبال پیروزی عثمانی‌ها در جنگ چالدران و تصرف مناطق کردنشین، ایلات چمشگزک (Chameshgazak) و شادلو و قراچورلو که در این جنگ از صفویه حمایت کرده بودند، در اثر

تشکیل دولت افشار، به‌دنبال هرج و مرج‌های ناشی از سقوط سلسله صفویه، از تحولات مهم تاریخ ایران شمرده می‌شود. در نتیجه قدرت‌یابی نادرشاه افشار، ایران دوباره اتحاد خود را به دست آورد و انسجام و یکپارچگی خود را حفظ کرد. ایلات مختلف و به‌ویژه ایلات ساکن در خراسان، بازوی اصلی نادرشاه در به دست آوردن موفقیت‌های مختلف داخلی و خارجی بودند.

ایل^۱ قراچورلو و طوایف^۲ مختلف وابسته به آن از ایلاتی بود که در تحولات سیاسی و نظامی عصر نادری نقش بسزایی داشت. به‌دنبال تحولات سال‌های پایانی حکومت صفویه، قراچورلوها در گستره کوهپایه‌های آلاداغ خراسان مستقر شدند. در سال‌های ابتدایی حرکت نادر، نخست مخالفت‌هایی با او کردند؛ اما باتوجه به تمهیداتی که نادر در تعامل با ایلات و طوایف اندیشیده بود، به‌زودی به یکی از متحدان اصلی او تبدیل شدند. در پژوهش حاضر، مسئله اصلی این است که نقش و جایگاه این ایل و کوشش رهبران آن در تحولات عصر نادری تجزیه و تحلیل شود.

شاید تاکنون درباره نقش ایل قراچورلو در تحولات این دوره از تاریخ ایران، پژوهشی مستقل و همه‌سویه صورت نگرفته باشد. منابع عصر نادری از جمله *عالم‌آرای نادری* اثر محمدکاظم مروی، *جهانگشای نادری* نوشته میرزاهمدی‌خان استرآبادی و نیز پژوهش‌های جدید و از آن میان، جلد نخست کتاب *حرکت تاریخی کرد به خراسان در دفاع از استقلال ایران* اثر کلیم‌الله توحیدی و کتاب *ایل‌ها و طایفه‌های عشایری خراسان* تألیف سیدعلی میرنیا، به‌صورت کلی به نقش‌گردد‌های خراسان در تحولات سیاسی نظامی عصر نادری توجه کرده‌اند؛ با این حال، تاکنون پژوهشی انجام نشده است که به صورت

آخال قرار داشتند، از تصرف ازبکان خارج کرد (متولی حقیقی، ۱۳۸۷: ۶۹).

حضور کردها در دره آخال، تاحد چشمگیری باعث فروکش کردن حملات ازبکان شد؛ اما در اواخر عصر صفوی و به ویژه در دوران سلطنت شاه سلطان حسین، به علت ضعف دولت صفویه، امور کشور مختل شد و حملات ازبکان و ترکمنان اورگنجی و بخارایی به خراسان شدت گرفت (اعتمادالسلطنه، ۱۳۷۳: ۱۵۷/۱) که در اثر آن، کردهای آخال‌نشین در امان نبودند (متولی حقیقی، ۱۳۸۷: ۱۳۵). بنا به نوشته اعتمادالسلطنه، کردهای آخال‌نشین: «روی به کوه و معقل‌های سخت گذاشتند و تمام چهل‌هزار خانواده اکراد چمشگزک را که زعفرانلو و شادلو و کاونلو و عمارلو و قراچورلو باشند، در یورت‌های قوچان و شیروان و بجنورد و مضافات ساکن شدند» (اعتمادالسلطنه، ۱۳۷۳: ۱۵۷/۱).

در چنین وضعیتی، طوایف بیست‌وهشت‌گانه^۳ ایل قراچورلو در دشت‌های سملقان، مانه، گرمخان، شوقان، میانکوه، کسبایر، بجنورد و قوشخانه مستقر شدند که این مکان‌ها محل سکونت اقوام گرایلی بودند (رحمتی، ۱۳۹۶: ۲۴۰/۲؛ پیوست: سند شماره ۱).

تعداد کردها و قدرت آنها در شمال خراسان چنان مهم شد که در دوره‌ای طولانی، از اواخر صفویه و دوره نادری و...، بسیاری از جهانگردان و برخی از نویسندگان ایران شمال خراسان کنونی، یعنی قوچان و شیروان و بجنورد را کردستان یا کردستان شمال شرقی نام نهادند (FRASER, 1825: 42-44).

ایل قراچورلو از سقوط اصفهان تا ظهور نادرقلی افشار (۱۱۳۵ تا ۱۱۳۹ ق/ ۱۷۲۲ تا ۱۷۲۶ م)

با حمله افغان‌ها به اصفهان و سقوط سلطنت شاه سلطان حسین صفوی در سال ۱۱۳۵ ق/ ۱۷۲۲ م، فرزند

رفتارهای بی‌رحمانه عثمانی‌ها، به مهاجرت به مناطق داخلی ایران ناگزیر شدند. گروه‌های بسیاری از این کردها در مناطقی از آذربایجان، اطراف ارومیه، سلطانیه و همدان مستقر شدند. آنها به‌اتفاق سایر طوایف کرد کوچانیده‌شده به داخل ایران از جمله کردهای سیاه‌منصوری، پازوکی، مکری و مانفلکی مجتمع بزرگی را تشکیل دادند (روشنی زعفرانلو، ۱۳۸۱: ۱۴۵) و به کردهای چمشگزک معروف شدند (متولی حقیقی، ۱۳۹۰: ۴۳).

کوچ دوم قراچورلوها به شمال خراسان، در دهه نخست سده یازدهم قمری/ شانزدهم میلادی بود که شاه عباس چهل‌هزار خانوار کرد را از مرزهای غربی به این ناحیه کوچاند (D'ALLEMAGNE, 1911: 54-55) سپس آنها را در نواحی مرزی شمال خراسان، موسوم به دره آخال، اسکان داده شدند (بیت، ۱۳۶۵: ۳۳۹). کرزن درباره اقدام شاه عباس اول در کوچاندن کردها به خراسان چنین نوشته است: «از مشخصات آن پادشاه بزرگ [شاه عباس اول] این بود که وقتی دید ایرانیان مقیم این ایالت [خراسان] نمی‌توانند در جلوی مهاجمین ایستادگی کنند، برای حفاظت مرزهای مملکت و پادگان مرزی [گروهی از کردها را] به ناحیه خراسان کوچ داد و در نواحی مرزی کوهستانی مستقر کرد و با این اقدام مدبرانه، دو مقصود حاصل شد: اول آنکه موقعیت خود را در سمت شرق مملکت مستحکم کرد؛ دوم آنکه از عدم امنیت که در اثر خصومت و نزاع بین قبایل کرد در سمت مغرب روی می‌داد تا حدودی جلوگیری به عمل آورد» (کرزن، ۱۳۷۳: ۹۸ و ۹۷/۱).

شاه عباس اول صفوی به پشتیبانی ایلات و طوایف کرد، خراسان را از وجود عبدالؤمن‌خان نجات داد (لکههات، ۱۳۶۴: ۱۲) و شهرهای هرات، مرو، مهنه، چهچهه، باورد، نسا و غیره را که در خط

به نادر داد (قدوسی، ۱۳۳۹: ۸۳). نادر پس از شکست ملک‌محمود و تسلیم‌شدن او، فتحعلی‌خان را در مشهد به قتل رساند (توحیدی، ۱۳۸۴: ۲۸۴ و ۲۸۵).

براساس نوشته لکهارت: «شاه تهماسب دوم... نام خود را بر روی نادر گذاشت: تهماسب‌قلی‌خان، یعنی چاکر تهماسب و این در عرف پادشاهان، مرحمت بزرگی بود؛ علاوه بر آن حدود سیصد نفر از سران سپاه او نیز خلعت‌های گران‌بها گرفتند» (لکهارت، ۱۳۵۷: ۳۵۷).

در جنگ اول نادر با افغان‌های ابدالی، در اواخر سال ۱۱۴۰ق/۱۷۲۸م و به سرداری الله‌بارخان افغان، احمدخان کرد مروی در میسرۀ سپاه ایران قرار داشت و در میمنه سپاه، یک‌هزار نفر از کردهای قراچورلو حضور داشتند (مروی، ۱۳۶۹: ۸۶/۱). توجه نکردن شاه تهماسب و نادر به خدمات نجف‌سلطان قراچورلو و ایل او که در جنگ‌های مشهد و هرات در رکاب آنها جنگیده بودند، باعث رنجیده‌خاطر شدن آنها شد. به همین علت، نجف‌سلطان به میان ایل خود در گرمخان بازگشت و با نادر بنای مخالفت گذاشت. نادر برادرش، ابراهیم‌خان را برای سرکوبی نجف‌سلطان فرستاد. قراچورلوها به ابراهیم‌خان حمله کردند و او را شکست دادند و بیش از یک‌هزار تن از سربازان او را کشتند. در چنین موقعیتی ابراهیم‌خان مجبور شد به قلعه یوزباشی پناهنده شود (قدوسی، ۱۳۳۹: ۹۱ و ۹۲).

نادر به محض اطلاع از شکست برادر، به کمک او شتافت (مروی، ۱۳۶۹: ۱۰۳/۱ تا ۱۰۸/۱) و با کمک گرفتن از قشون مروی که در قوشخانه مشغول جنگ با کردهای رشوانلو بودند و همچنین، با همراهی اردوی شاه تهماسب که در شیروان مستقر بودند، به جنگ قراچورلوها رفت. نادر پس از جنگی سخت آنها را شکست داد و نجف‌سلطان مجبور به تسلیم شد (مروی، ۱۳۶۹: ۱۰۸/۱).

او پس از فرار از اصفهان، با نام شاه تهماسب دوم مدعی سلطنت ایران شد. شاه تهماسب در سال ۱۱۳۹ق/۱۷۲۶م، به منظور جمع‌آوری سپاه، روانه شرق ایران شد و پس از گردآوری نیروهایی از گیلان و مازندران و استرآباد، روی به جانب خراسان نهاد (مروی، ۱۳۶۹: ۶۶/۱). در استرآباد فتحعلی‌خان قاجار با نیروی خود به او پیوست و به مقام سپهسالاری سپاه رسید (متولی حقیقی، ۱۳۸۷: ۱۳۷).

حسنعلی‌بیگ معیرالممالک نیز از استرآباد به خراسان آمد و با کردها در خوشان و با نادر در ایبورد تماس گرفت و پیام‌های شاه تهماسب را به آنها ابلاغ کرد (توحیدی، ۱۳۸۴: ۲۷۳). شاه تهماسب هنگام ورود به بجنورد و گرمخان با استقبال نجف‌قلی‌خان شادلو و نجف‌سلطان قراچورلو روبه رو شد. این خان‌های کرد با نیروهای خود به او پیوستند (رحمتی، ۱۳۷۹: ۷۲).

براساس گزارش استرآبادی: «کردهای شادلو و قراچورلو در سپاه شاه تهماسب به مردان شمشیر و بهادران صف‌شکن معروف بودند» (استرآبادی، ۱۳۶۸: ۹۴). حضور چشمگیر این گروه در سپاه تهماسب، باعث حسادت فتحعلی‌خان شد و او از حضور کردها نگران شد (اوری، ۱۳۹۱: ۴۵/۷ و ۴۶). این حسادت و نگرانی به قتل نجف‌قلی‌خان شادلو، خان ایل شادلو، منجر شد و این‌گونه، کردها از آن زمان به شاه تهماسب بدبین شدند (بامداد، ۱۳۷۱: ۶/۲۸۰).

با ظهور نادر و رقابت او با فتحعلی‌خان، کردها به‌سوی نادر متمایل شدند. این امر در نهایت، موجب تقویت نادر شد و به سود او تمام شد. نادر با درایتی که داشت، از این رقابت‌ها به‌نفع خود بهره‌برداری کرد. او از کردهای شادلو و قراچورلو دلجویی کرد. کردها و از آن میان نجف‌سلطان قراچورلو، در سلطه نادر بر مشهد نقش اساسی داشتند. به دنبال این پیروزی بود که تهماسب «منصب حاکم خراسان» را

(داشکانلو)، اماموردی خان سرورلو، علی رضاقلی بیگ سرورلو، سردار محمدعلی خان سرورلو، شهبازبیگ قراچورلو، الیاس بیگ مامیانلو، پهلوان بیگ مامیانلو و سلیم بیگ مامیانلو از دیگر سرداران قراچورلو بودند که به نادر ملحق شدند (رحمتی، ۱۳۹۶: ۲/۲۳۹ تا ۲۶۵).

در سال ۱۱۴۱ق/۱۷۲۹م، نادر در دومین لشکرکشی به هرات، با بیست‌هزار نفر از سپاهیان کرد و ترک و دیگر ایلات خراسانی به سوی هرات حرکت کرد. مروی در کتاب خود، بارها از نقش سرداران و طوایف ایل قراچورلو در این قشون‌کشی خبر می‌دهد (مروی، ۱۳۶۹: ۱/۹۳). کوشش‌های ایلات خراسان، از جمله ایل قراچورلو، به سقوط هرات و تسلیم شدن الله‌یارخان و عقد قرارداد مصالحه با نادر منجر شد (لکه‌هات، ۱۳۵۷: ۴۷).

در سال ۱۱۴۲ق/۱۷۳۰م، در جنگ نخست نادر با اشرف افغان در مهماندوست در نزدیکی دامغان، قراچورلوها جزو پیش‌قراولان سپاه ایران بودند. پس از پیروزی ایرانیان، نادر از امرای و خوانین قراچورلو از جمله نجف‌سلطان، محمدخان، احمدسلطان، محمدبیگ، سلیم بیگ و پهلوان قلی بیگ دلجویی کرد. نادر پس از آن، محمدبیگ مروی و نجف‌سلطان قراچورلو را مأمور تعقیب افغان‌ها کرد. در جنگ دوم سپاه ایران با اشرف افغان که در حوالی خوار ورامین^۴ روی داد، افغان‌ها شکست سختی خوردند (مروی، ۱۳۶۹: ۱/۱۱۲ و ۱۱۳).

پس از شکست افغان‌ها، نادر محمدبیگ و نجف‌سلطان را که پیشاپیش سپاه او حرکت می‌کردند، راهی اصفهان کرد. قدوسی در این باره می‌نویسد: «هنگام ورود اشرف به مورچه‌خورت، نادر تا این قصبه بیش از ۱۲ کیلومتر فاصله نداشت، ابتدا فوجی از اکراد قراچورلو را مأمور حملهٔ مقدمهٔ نیروی افغان نمود» (قدوسی، ۱۳۳۹: ۱۰۱). در تعقیب و شکست

براساس نوشتهٔ مروی، وقتی نادر از نجف‌سلطان علت طغیانش را پرسید، او در پاسخ نادر گفت: «در کل ممالک ایران اشتهار تمام دارد که [دشمنان] سفر و حضر همیشه از ضرب و شمشیر جماعت قراچورلو در رعب و وحشت بوده‌اند... در آن موقع که کسی با تو [نبود] تو را یاری رسانیدیم از تو انتظار داشتیم مانند سایر سرداران و سران طوایف که به هر یک مقام و منصب دادی، به ما هم التفاتی می‌کردی. شما همه را مورد توجه قرار دادی جز ما که در نزد طایفه خود خجل و شرم‌منده شدیم. نادر از این حقیقت‌گویی آنها خوشش آمد و مورد بخشش قرار داد» (مروی، ۱۳۶۹: ۱/۱۰۸ تا ۱۱۰).

در نتیجهٔ این جنگ، نادر موفق شد طوایف قراچورلو را با خود متحد کند و هزاران نیروی رزمی آنها را به سپاه خود ملحق کند (مروی، ۱۳۶۹: ۱/۱۰۸؛ استرآبادی، ۱۳۶۸: ۱۱۲). نادر برای رونق دادن مشهد، دوهزار خانوار را از طایفهٔ بیزکی (پازوکی)، یکی از طوایف قراچورلو، به مشهد کوچاند و آنها را در بلوکات تبادکان، اخلمد، رادکان و بالا ولایت اسکان داد (رحمتی، ۱۳۹۶: ۲/۲۳۹ تا ۲۴۵).

اتحاد قراچورلوها با نادرقلی افشار (۱۱۳۹ تا ۱۱۶۰ق/۱۷۲۶ تا ۱۷۴۷م)

همان گونه که پیش‌تر به آن اشاره شد، در رسیدن نادر به سپهسالاری و فرمانروایی خراسان، نجف‌سلطان قراچورلو و ایلش از حامیان اصلی او بودند. نجف‌سلطان پس از درگیری‌های نخستین و سپس دلجویی نادر از او، با دوهزار تن از سپاهش به نادر پیوست و پس از نشان‌دادن لیاقت‌های خود، به مقام امیرالامرای ایل قراچورلو منصوب شد. آقاسی بیگ معروف به رستم، ساروخان تاشکانلو

را کشتند و ۲۲ نفر را اسیر کردند و نزد نادر آوردند. در سومین جنگ نادر با سپاه ترک به سرداری تیمورپاشا، نادر با فوجی از کردهای قراچورلو به بالای تپه‌ای رفت تا جنگ سپاهیان را زیر نظر داشته باشد. در این جنگ، سردار ترک کشته شد و در ۲۷ محرم ۱۱۴۳ ق/ ۱۷۳۰ م تبریز به دست ایرانیان افتاد (مروی، ۱۳۶۹: ۱/۱۴۹ و ۱۵۰).

رسیدن خبر طغیان ابدالی‌ها در هرات، نقشه نادر را در غرب ایران به کلی به هم زد و او به ناچار، باعجله از راه قزوین و تهران عازم خراسان شد (مروی، ۱۳۶۹: ۱/۱۶۹). نادر به پشتیبانی ایلات خراسان، از جمله طوایف ایل قراچورلو، موفق شد به هرات لشکرکشی کند. در این باره، محمدکاظم می‌نویسد: «سرکردگان و خوانین خراسان را با لشکرهای بسیار به رکاب ظفر انتساب احضار فرمود، سی‌وشش‌هزار نفر غازیان و بهادران افشار و اکراد مروی و قراچورلو و قاجار و بیات و بغایری و قرائی و اعراب و غیره در حرکت آمد. چون دریای در جوش و خروش به عزم قلع و قمع و تسخیر دارالسلطنه هرات روانه گردید» (مروی، ۱۳۶۹: ۱/۱۴۲ و ۱۴۳).

پس از آن، نادر محمدبیگ مروی مامویی را با فوجی از غازیان روانه قائنات کرد (مروی، ۱۳۶۹: ۱/۱۶۹) و نجف‌سلطان قراچورلو را مأمور پیش‌قراولی ارتش ایران در هرات کرد. استرآبادی درباره کوشش‌های کردهای قراچورلو در این نبرد نوشته است: «اکراد قراچورلو که به قراولی لشکر و قراولی طلیعه نصرت اثر مأمور بودند، به مقدمه تلافی و شاهد مشکینی کلاله تیغ و سنان پیمانانه عمر دلیران ساقی گشته، اول کار را چون آخر کار بد مستان ساختند و به یک گردش میدان، سرخصمین از باده ناب آب شمشیر تابناک گرم شده، چهارصد تن از ایشان سرمست به خاک افتادند» (استرآبادی، ۱۳۶۸: ۱۳۸ و ۱۳۹). در این جنگ، پیش‌قراولان و سرداران ایل

افغان‌ها در نزدیکی شیراز نیز، قراچورلوها به ریاست نجف‌سلطان از خود رشادت فراوانی نشان دادند؛ تا آنجا که بسیاری از افغان‌ها را به اسارت گرفتند (توحلی، ۱۳۷۱: ۱/۹۷).

استرآبادی در شرح این نبرد می‌نویسد: «از اتفاقات حسنه اکراد قراچورلو که مقدمه الجیش ساخته از موکب نصرت کیش نیم فرسخی همه‌جا در پیش بودند. در سرپل فسا از عقب افغان رسیده اشرف، اول از رودخانه عبور و پیرمحمدخان مشهور به میاچو که پیرو مرشد محمود و اشرف و در میان افغان صاحب عز و شرف بود، با جمعی از سربازان و فداییان افغان قراولان [قراچورلو] را به جنگ مشغول ساخته که افغانه جمعی از پل بگذرند. با وجود آن، افغانه از بیم جان متهاجم، جمعی از غلبه خوف در آب غرق گشته، متاع هستی را به باد فنا داده، دوسه هزار نفر از اطفال خردسال و شیرخواره با بسیاری از زنان در آن ظلمت لیل که روزنامه «یوم یفر المرء من أخیه و وأمه و أبیه و صحتیه و ابیه» انداخته، راه نورد طریق ابن‌المفر گردیدند و قراولان سرو زنده و احترامه بسیار به دست آوردند» (استرآبادی، ۱۳۶۸: ۱/۱۴۹ و ۱۵۰).

نادر پس از تمام کردن کار اشرف، از شیراز عازم اصفهان شد و پس از چندی، در سال ۱۱۴۳ ق/ ۱۷۳۰ م، با سپاه خود که به طور عمده خراسانی بودند، به سوی غرب شتافت. در جنگی که بین سپاه نادر و عثمانی در دشت ملایر روی داد، علی قلی بیگ سرورلو و محمدبیگ مروی، از امرای قراچورلو، در میمنه و میسره ارتش ایران قرار داشتند (مروی، ۱۳۶۹: ۱/۱۳۰؛ استرآبادی، ۱۳۶۸: ۱/۱۶۲).

این جنگ به شکست عثمانی‌ها و تصرف همدان منجر شد. نادر پس از پیروزی، سلیم بیگ مروی و نجف‌سلطان قراچورلو را مأمور قراولی ارتش ایران کرد. آنها پس از مصاف با عثمانی‌ها، ۵۰۰ نفر از آنها

در محرم ۱۱۴۶ق/ ۱۷۳۳م، نادر بغداد را محاصره کرد. محاصره بغداد طولانی مدت شد و ارتش عثمانی به فرماندهی توپال پاشا به سوی کرکوک پیش آمد. نادر از شنیدن این خبر یکه خورد؛ سپس دوازده هزار نفر از جنگجویان قراچورلو و کردهای مروی و ترک افشار را به سرکردگی محمدخان قراچورلو، شاهقلی بیگ قاجار، اماموردی خان افشار، خان‌علی خان گوگلان و غیره روانه جنگ با ترکان کرد (مرو، ۱۳۶۹: ۲۸۷/۱). پیاده‌نظام کارآزموده عثمانی در آغاز کار موفق شد به ایرانیان شکست سختی دهد و این گونه، وضع نادر و قوای او را به مخاطره افکند (قدوسی، ۱۳۳۹: ۲۳۱). به همین علت نادر به سوی همدان عقب‌نشینی کرد.

نادر پس از سازماندهی مجدد سپاه خود، برای گرفتن انتقام از توپال عثمان پاشا، سردار عثمانی، در ۲۲ ربیع‌الاول ۱۱۴۶ق/ ۱۷۳۳م از همدان حرکت کرد. او در ۱۶ جمادی‌الاول در قلعه علمداران، در سه فرسنگی کرکوک، فرود آمد. به فرمان نادر، نخست کردهای خراسانی با عثمانی‌ها وارد جنگ شدند و صف آنها را درهم شکستند و داخل سنگر آنها شدند (گمنام، بی‌تا: ۱۷۲). استرآبادی نیز در این باره نوشته است: «اکراد قراچورلو... که دست به شمشیر تقلب آن گروه تازند و در آن خاک پرمغاک که از کثرت چاه و سوراخ حکم خانه زنبور داشت، به نیش سان، لذت شهد زندگی را در کام ایشان تلخ سازند» (استرآبادی، ۱۳۶۸: ۲۶۰).

مروی نیز در وصف این جنگ چنین گفته است: «غازیان قراچورلو با بیست هزار کس از جنگجویان عثمانی کارزاری نمودند که بهرام خون‌آشام در فلک نیلگون‌فام، زبان تحسین و آفرین گشوده، مرحبامرحبا می‌گفت و صاحبقران زمان نیز از بالا و تپه‌ای مرتفع به آن دو سپاه می‌نمود و چند نفر یساولان به نزد سرکردگان فرستاد و هجوم غازیان

قراچورلو متشکل از سه طایفه مامیانلو و کرگرو و سرورلو بودند و در رأس آنها محمدخان قراچورلو قرار داشت (مرو، ۱۳۶۹: ۱۷۱/۱). نجف‌سلطان قراچورلو نیز طلاپه‌دار لشکر ایران بود و از طرف نادر، با سه هزار نفر از طوایف قراچورلویی و مروی، به سپاه افغان حمله کرد. ذوالفقارخان و عمراصلان خان و امان‌الله خان و... که از سرداران افغان بودند، وقتی چنین دیدند، همگی راه فرار پیش گرفتند و به دارالسلطنه هرات رفتند و از آن طایفه، نزدیک بیست هزار نفر به قتل رسیدند (مرو، ۱۳۶۹: ۱۷۱/۱).

در ادامه محاصره هرات، در اثر حمله افغان‌ها به سپاه ایران، سلیم بیگ مروی کشته شد و نادر نجف سلطان را مؤاخذه کرد و فرماندهی سپاه را به محمدخان قراچورلو، یکی از بیگ‌زاده‌های ایل، سپرد. پس از آن، نادر محمدخان قراچورلو و پهلوان بیگ مروی را با سیصد نفر کرد قراچورلو، به سرعت مأمور محاصره قلعه هرات کرد (مرو، ۱۳۶۹: ۱۷۶/۱). سرانجام، مردم هرات ذوالفقارخان را از شهر راندند و در برابر حکومت الله‌یارخان، دست‌نشانده نادر، تسلیم شدند.

نادر در سال ۱۱۴۴ق/ ۱۷۳۱م، نجف‌سلطان و امام وردی‌خان سرورلو و علیقلی خان سرورلو را مأمور فتح فراه کرد. آنها در فراه، قوای حسین غلجایی را شکست سختی دادند و او را به سرحدات هند و افغان متواری کردند (استرآبادی، ۱۳۶۸: ۲۰۳ تا ۲۰۷). نادر در همین سال، علی‌رضاییگ سرورلو را به نیابت ایشیک‌آقاسی دیوان منصوب کرد. نادر پس از فارغ شدن از شورش طوایف ابدالی در هرات و غلجایی در فراه، در سال ۱۱۴۵ق/ ۱۷۳۲م دوباره به جانب مغرب حرکت کرد. قصد نادر آن بود که به سرعت، بغداد را محاصره کند و ارتباط احمدپاشا را با دربار عثمانی از جانب شمال، یعنی راه کرکوک و سلیمانیه و جنوب، یعنی راه بصره، قطع کند (شمیم، ۱۳۷۳: ۳۴ و ۳۳).

با کشته‌شدن سردار عثمانی، در میان عثمانی‌ها شکست قطعی افتاد و جنگ به پایان رسید و همگی تسلیم شدند. نیروهای عثمانی احمدپاشا را برای مذاکره صلح، نزد نادر فرستادند و عاقبت قرار شد در قفقازیه فقط قارص در تصرف عثمانی بماند. ایروان نیز تسلیم قوای ایران شد و تمام حکام و امرای داغستان فرمان نادر را گردن نهادند و فقط سرخای خان، در حوالی دربند، به حال عصیان باقی ماند (شمیم، ۱۳۷۳: ۴۱).

در همین سال، احمدسلطان کرگولو مروی به حاکمیت فارس منصوب شد (استرآبادی، ۱۳۶۸: ۲۷۷). او هنگام شورش اعراب و مشایخ خوزستان و جنوب، با فوجی از قشون فارس و کردهای خراسانی که سه‌هزار کس بودند، آنها را شکست داد (استرآبادی، ۱۳۶۸: ۲۸۶).

نادر پس از بیرون‌راندن ترک‌ها و روس‌ها از سراسر ایران، سرکوب‌کردن شورش‌های داخلی افغان‌های غلجائی و ابدالی و قاجارهای استرآباد و نیز برگرداندن آرامش و امنیت به مردم مملکت، در حالی که مرزهای قطعی کشور به جز قندهار به حال طبیعی خود درآمده بود (شعبانی، ۱۳۶۹: ۸۵/۱)، در فکر دستیابی کامل به تاج و تخت بود؛ اما این هدف را حتی به بهترین و نزدیک‌ترین دوستان خود هم بروز نداد.

نادر در ۸ رمضان ۱۱۴۸ ق/۱۷۳۶ م وارد صحرای مغان شد. به فرمان نادر، به سرعت اعیان و اشراف و جمعی از روحانیان و حکام و رؤسای لشکر، از تمام ایالت‌ها و ولایت‌های ایران، به صحرای مغان احضار شدند (ملکم، ۱۳۶۲: ۱۵۶). نادر با بهره‌مندی از سرداران جنگجو و سلاح و پول (اورى، ۱۳۹۱: ۵۹/۷) و وفاداری کسانی که به طور عمده از ایلات و طوایف خراسان بودند، بر آن شد به نیت اساسی خود، یعنی شناسایی حکومتش در حکم تنها نماینده حقیقی مردم ایران، عمل کند (شعبانی، ۱۳۶۹: ۸۵/۱).

قزلباش اضافه می‌گردید و جمعیت سپاه شصت نفر با آن باقی نمانده بود که جمعی از نامداران قراچورلو رسیده، آن قد و قلیل را متفرقه ساخته و پراکنده گردانیدند» (مروى، ۱۳۶۹: ۳۳۱/۱).

در این نبرد، یکی از سپاهیان ترک گرایلی توپال عثمان‌پاشا را اسیر کرد و کشت. این شکست باعث شد احمدپاشا، با اختیارات ظاهری که دولت عثمانی به او داده بود، در باب واگذاری ولایات غربی و شمال‌غربی ایران، با نادر قراردادی موقتی امضاء کند (شمیم، ۱۳۷۳: ۳۶ و ۳۵).

در سال ۱۱۴۷ ق/۱۷۳۴ م، در دشت بغاوند، سپاه نادر و عبدالله‌پاشا در برابر هم صف‌آرایی کردند که به شکست عثمانی‌ها انجامید. محمدکاظم در گزارش این نبرد، از نجف‌سلطان قراچورلو در رأس ایل قراچورلو نام می‌برد (مروى، ۱۳۶۱: ۴۰۱/۱). استرآبادی نیز کوشش‌های آقاسی بیگ قراچورلو، ملقب به رستم ارتش ایران که عبدالله‌پاشا، سردار ترک، را اسیر کرد، این گونه توصیف می‌کند: «چند نفر او را شناخته، چنانکه عادت او باش سپاه است به او درآویختند. پاشای ناتوان به هجوم کشاکش ایشان از اسب در غلطیده، سر سرکشش به سنگ آمده، نیم‌جان گشت. قراچورلو چون صید خود را نیم‌سمبل دید او را ذبح کرده، سرش را به نظر [نادر] رسانید و چون طالع اش در محافظت آن بزرگ ناسازگاری کرده بود، به نوازش کامل سرافرازی نیافت» (استرآبادی، ۱۳۶۸: ۳۳۱).

در تاریخ ۱۷ صفر ۱۱۴۷ ق/۱۷۳۵ م، برای گزارش چگونگی تسخیر ایروان و گنجه در زمستان ۱۱۴۷ ق/۱۷۳۵ م، از اردوی نادر نامه‌ای برای خوانین کرد خراسان از جمله شیدقلی خان شادلو (شهیدقلی خان)، حاکم ولایت آلاذغ، ارسال شد. در این نامه، کشته‌شدن عبدالله‌پاشا را به شخصی از جماعت قراچورلو ساکن در قراچه‌داغ آذربایجان نسبت داده‌اند (پیوست: سند شماره ۲).

به جز تو نمی‌باشد و به غیر از تو پیروی دیگری نخواهیم کرد و در خدمت تو جانبازی‌ها کرده‌ایم و مال دولت خود را فدای شاهراه تو نموده‌ایم و اراده آن نیز داریم که بعدالیوم سربلندی‌ها نموده، رتبه امتیاز حاصل نماییم» (مروی، ۱۳۶۹: ۴۵۵/۲).

سرانجام با پافشاری نمایندگان ایران در مجلس مغان، در این باره عهدنامه‌ای مفصل^۵ تنظیم شد و سپس مهر و امضا شد که پادشاهی از این پس به نادرشاه و فرزندان او پشت‌به‌پشت برسد و مردم از آن روی گردان نشوند (توحیدی، ۱۳۸۴: ۶۵۶).

قسمتی از این سند بسیار گران‌بها را که به عهدنامه^۶ دشت مغان نیز معروف است، موریانه خورده و از بین رفته است؛ اما علاوه‌بر لکه‌هات، قدوسی، فلسفی، میرنیا و... آن را چاپ کرده‌اند.^۶ در متن سند، نام ۴۶ تن از امرا و بزرگان ایران به چشم می‌خورد که به طور عمده از کردها و ترک‌های خراسان بودند: مهر حسن‌بیگ، وکیل قراچورلو، و میرزاغلام، کلانتر آشنخانه، در زیر این عهدنامه، موقعیت و حمایت ایل قراچورلو را از تأسیس سلسله افشاریه نشان می‌دهد (قدوسی، ۱۳۳۹: ۳۰۷ تا ۳۰۲؛ میرنیا، ۱۳۶۹: ۸۳ تا ۸۸؛ توحیدی، ۱۳۸۴: ۶۵۸ تا ۶۶۱).

در سال ۱۱۴۹/ق ۱۷۳۶م، لزگی‌ها در داغستان شورش کردند و مهدی‌خان افشار، حاکم آنجا، را کشتند (قدوسی، ۱۳۳۹: ۲۵۹). نادرشاه نجف‌سلطان قراچورلو را به حکومت دربند تعیین کرد تا شورش را بنخواباند (آقاباکیخانوف، ۱۳۸۳: ۱۷۱). او در جنگی که با لزگی‌ها کرد، آنها را شکست داد و مرادسلطان، رهبر شورشیان، را دستگیر کرد و نزد نادر فرستاد (قدوسی، ۱۳۳۹: ۲۵۹).

در همین سال، نادرشاه پیش از حمله به هند علی‌قلی‌خان سرورلو، بیگلربیگی شیروان، را مأمور دربند کرد (استرآبادی، ۱۳۶۸: ۳۴۰). در ۹ ذی‌حجه نیز محمدعلی‌بیگ سرورلو، نایب ایشک‌آقاسی، را با

محمدکاظم مروی از نیت باطنی نادر ذکری به میان نمی‌آورد؛ اما مجموعه عوامل موجود و اقدامات آینده نشان می‌دهد چنین تصمیمی با طبع پرماجرایی نادر سازگار نیست و در عرف سیاسی هم نمی‌تواند پذیرفته شده باشد. نادر به‌خوبی می‌دید سلاله صفوی قدرت واقعی را از دست داده است و در میان بیشتر بزرگان فتودال نیز اعتبار و حیثیتی ندارد (پیکو لوسکایا، ۱۳۵۳: ۶۰۰).

آنگاه که نمایندگان تمام طبقه‌ها و گروه‌های اجتماعی در دشت مغان حضور یافتند، نادر به وسیله سه تن از معتمدان خود، به نام‌های تهماسب‌قلی‌خان جلایر و احمدخان کرد مروی از ایل قراچورلو و حسن‌علی‌خان معیرالممالک، پیام فرستاد: «صاحبقران زمان می‌فرماید که اراده آن داریم که به خراسان رفته در کلات سکنی نموده و دست از شورش و لشکرکشی برداشته، به عبادت درگاه صمدیت اشتغال داریم و پادشاه تهماسب است و هرکس خواهش سلطنت آن دارد، عرض نماید که از آن قرار معمول و مرعی داریم و آن را هم نخواسته باشید. هر کس از اولاد و احفاد صفویه را خواسته، بگویید که آن را پادشاه نمایم» (مروی، ۱۳۶۹: ۴۵۳/۲).

از حق نگذریم، تا اینجا آنها سخنان مطابق به واقع بر زبان می‌رانند و اقدامات آنها در بیدارکردن و جدال مردم تأثیری بسزا داشت (شعبانی، ۱۳۶۹: ۸۶/۱). نادر زمینه را چنان آماده کرده بود که به قول لکه‌هات: «... تمامی عرض کردند که مارا پادشاهی و صاحب‌اختیاری بدون آن حضرت نمی‌شاید» (لکه‌هات، ۱۳۵۷: ۱۴۴).

اینکه شرکت‌کنندگان در شورای دشت مغان چاره‌ای جز انتخاب نادر نداشتند، موضوعی است که بیشتر تاریخ‌نویسان معاصر نادر به آن اشاره کرده‌اند. مروی می‌نویسد: «سرکردگان عظام زبان به مدح و ثنای آن خسروی عالم‌گیر گشوده، می‌گفتند ما را قبله و کعبه‌ای

سال ۱۱۵۸ ق/۱۷۴۵ م، بین ایران و عثمانی در شمال غربی ایران، یکی از سرداران قراچورلو نیز عبدالله پاشا چته‌جی را کشت (مروی، ۱۳۶۹: ۱۰۶۶/۳). همین امر باعث شد دربار عثمانی که آخرین قوای خود را به مقابله نادر فرستاده و فایده‌ای از آن نبرده بود به عقد مصالحه راضی شود (شمیم، ۱۳۷۳: ۸۹ تا ۸۶).

در سال ۱۱۵۹ ق/۱۷۴۶ م، پس از ورود مالیات بگیران به ایالت فارس، هرج و مرج بر این ایالت حکم فرما شد (اشرفیان، ۱۳۵۶: ۲۱۱). نادر پس از اطلاع از این موضوع، محمدخان قراچورلو را که در نواحی کرمانشاهان سردار و صاحب‌اختیار عربستان بود، مأمور کرد با دوازده هزار نفر از سپاهش عازم فارس شود و قلیچ‌خان گنجلو، سردسته شورشیان، را گوشمالی دهد (مروی، ۱۳۶۹: ۱۱۷۵/۳). به گفته محمدکاظم: «عساکر فارس متفرق گشتند و حسب‌العمر، حکومت شیراز را به‌عهده محمدخان قراچورلو مقرر [فرمود]» (مروی، ۱۳۶۹: ۱۱۷۸/۳). با مرگ نادرشاه در سال ۱۱۶۰ ق/۱۷۴۷ م، اقبال قراچورلوها به‌جای درخشش، به خاموشی گرایید. از نظر سیاسی، آنها رفته‌رفته موقعیت خود را از دست دادند و دیگر موفق نشدند موجودیت و موقعیت خود را حفظ کنند؛ پس در ولایت‌های خراسان و ایران پراکنده شدند (قراچورلو، ۱۳۶۸: ۲).

نتیجه

بررسی مجموعه منابع، پژوهش‌ها و نیز اسناد تاریخی عصر افشاریه نشان دهنده این واقعیت است که ایلات و طوایف متعدد خراسان در تشکیل و سپس تحکیم حکومت افشاریه نقش اساسی داشته‌اند. در میان این ایلات و طوایف، ایل قراچورلو در حکم یکی از ایلات پنج‌گانه کردهای خراسان، در زمره متحدان اصلی نادرشاه بود و همواره در لشکرکشی‌ها و جنگ‌های او با عثمانی، هندوستان و قفقازیه نقش

جمعی برای تنبیه اشرار بلوچ و بلوچیه شورابیک روانه کرد؛ چون این اشرار درصدد شورش بودند. محمدعلی بیگ سرورلو پس از کشتن پیرمحمدخان و فرستادن سرش نزد نادر شاه، به اردوی او ملحق شد (مروی، ۱۳۶۹: ۵۲۹/۲).

در سال ۱۱۵۱ ق/۱۷۳۹ م در جنگ کرنال، بین سپاه ایران و هندوستان، آرایش جنگی ارتش ایران در چهار ستون بود که ستون چهارم، گارد شاهی و کوهستانی‌های کلات و کردهای خراسان بودند (قدوسی، ۱۳۳۹: ۱۴۴ و ۱۴۳). در این جنگ، کردهای قراچورلو باعث پیروزی ارتش ایران در برابر هندیان شدند. مروی در این باره می‌نویسد: «شهبازیگ قراچورلو، به یک تیر نیزه از بالای فیل [سعادت‌خان فرمانده ارتش هند] سرنگونش ساخته و می‌خواست که به نیزه دیگر کارش را تمام کند که شخصی از هندیان گفت که این سعادت‌خان است» (مروی، ۱۳۳۹: ۷۲۶/۲).

سعادت‌خان به ضرب نیزه شهبازیگ قراچورلو از پای درآمد و دست‌وپابسته به خدمت نادرشاه آورده شد. پس از این رخدادها، تکلیف عرصه رزم مشخص شده و نادر پیروزی کامل به دست آورده بود (گمنام، بی‌تا: ۲۰۱ و ۲۰۲). پس از ورود سپاه ایران به دهلی، نادرشاه در فتح‌نامه هندوستان که از هند برای پسرش رضاقلی میرزا نایب السلطنه فرستاد، از نقش شهبازیگ و دیگر سرداران خراسانی و ایرانی در پیروزی ارتش ایران نام برد (گمنام، بی‌تا: ۱۱۱).

نادرشاه در سال ۱۱۵۳ ق/۱۷۴۰ م، امام‌قلی بیگ سرورلو را مأمور دفع سپاه ایلبارس‌خان ازبک کرد (مروی، ۱۳۶۹: ۶۳۴/۲) و امام‌وردی‌خان سرورلو نیز با سه هزار سپاه خراسانی مأمور سرکوبی بلوچ‌های بنادر جنوبی شد و در مقام فرمانده میمنه ارتش ایران نقش‌آفرینی کرد (مروی، ۱۳۶۹: ۲، ۶۸۴ و ۶۸۵). در همین سال، محمدرضاخان کرگرلو، حاکم شهر مرو، از مقام خود عزل شد (قدوسی، ۱۳۳۹: ۱۹۷). در نبرد

پیش‌قراول داشت.

کرده‌های قراچورلو در شکست ملک‌محمود سیستانی در مشهد، افغان‌های ابدالی در هرات و نبردهای چهارگانه نادر با اشرف افغان، جنگ‌های سه‌گانه با عثمانی‌ها و نیز در لشکرکشی نادر به هندوستان و داغستان با همراهی هزاران نفر نیروی آماده خود، حضور فعال داشتند. علاوه بر این، ایل قراچورلو در سرکوبی محمدتقی‌خان شیرازی در فارس، لزگی‌ها در داغستان و پیرمحمدخان در بلوچستان، نقش‌نمایی ایفا کرد. نجف‌سلطان، محمدخان، محمدرضاخان، آقاسی‌بیگ، شهبازیگ، احمدخان، سلیم‌بیگ، پهلون‌بیگ، علی‌رضابیگ، علی‌قلی‌بیگ و امام‌قلی‌بیگ که همگی در زمره مهم‌ترین صاحب‌منصبان و متحدان نادر بودند، از ایل قراچورلو بودند. نادر نیز در برابر این همکاری‌های ایل قراچورلو، حکومت مناطقی را به آنها واگذار کرد. نادر دربند قفقاز را به نجف‌سلطان قراچورلو، سرداری و صاحب‌اختیارات عربستان را به محمدخان قراچورلو، وکیلی ایل را به حسن‌بیگ قراچورلو، نایب ایشیک‌آقاسی دیوان را به علی‌رضابیگ سرورلو، بیگلربیگی شیروان را به علی‌قلی‌خان سرورلو و حاکمیت فارس را به احمد سلطان کرگلو، از سران ایل ایل، سپرد. امروزه گروه‌هایی از کردهای قراچورلو در مناطقی همچون گرجستان و آذربایجان حضور دارند که در نتیجه سیاست‌های نادر، در این مناطق اسکان داده شده بودند.

پی‌نوشت

۱. ایل (Clan): در جامعه عشایری ایران، ایل عبارت است از اتحادیه‌ای سیاسی متشکل از تیره‌ها و طایفه‌های عشایری که به اتکای وابستگی‌های خویشاوندی، نسبی، سببی و آرمانی یا در برهه زمانی خاص، بنا به مصالح و ضرورت‌های سیاسی و

اجتماعی با هم متحد می‌شوند و تشکیل یک ایل را می‌دهند. به طور معمول، ایلات سرزمین و قلمرو ایلی خاص خود را دارند و با رهبری و مدیریت شخصی در سمت ایلخان یا ایل‌بیگی اداره می‌شوند (آشتی، ۱۳۶۶: ۱۳ و ۱۴).

۲. طایفه (Tribe): در جامعه عشایری ایران، طایفه عبارت از یک واحد اجتماعی سیاسی متشکل از چند تیره عشایر (در عربی حموله). در سلسله‌مراتب رده‌های ایلی، طایفه مهم‌ترین و مشخص‌ترین رده به شمار می‌رود. در سلسله‌مراتب اجتماعی عشایر ایران، بیشتر طوایف بین ایل و تیره (حموله) قرار می‌گیرند؛ اما طوایفی نیز وجود دارند که به هیچ ایلی وابسته نیستند و طایفه مستقل نامیده می‌شوند. طایفه یک سازمان اجتماعی سیاسی دارای ساختار رده‌بندی است. آنان ممکن است یک‌جانشین، کوچنده کامل یا نیمه کوچنده باشند. هر طایفه چنانچه سازمان سیاسی و اجتماعی خود را حفظ کند، کوچنده یا ساکن باشد، فرقی نمی‌کند و باز هم «طایفه» محسوب می‌شود. طایفه در اصل زیرمجموعه ایل است که اعضای آن در بیشتر مواقع با هم خویشاوندی دور یا نزدیک دارند و در چند نسل پیش به نیای مشترک می‌رسند (تکمیل همایون، ۱۳۸۸: ۸ تا ۱۵).

۳. طایفه‌های بیست‌وهشت‌گانه ایل قراچورلو عبارت بودند از: «آتمیانلو، آن‌کیچکلو، برازانلو، بکرانلو، جان‌بوداگی، جوزک، چخماقلو، حسین‌کلو، خان‌بوداگی، داشکانلو، دوگورانلو، زیانلو، سرورلو، سورکانلو، شاهبازلو، شیرو، قارصانلو، قره‌موصولو، قوروچانلو، کرگلو، کاشانکی، مامیانلو، ملورانلو، موصولو، مهمانکی و هورانلو» (رحمتی، ۱۳۹۶: ۲/۲۳۷).

۴. گرمسار امروزی (توحدی، ۱۳۸۴: ۳۷۹).

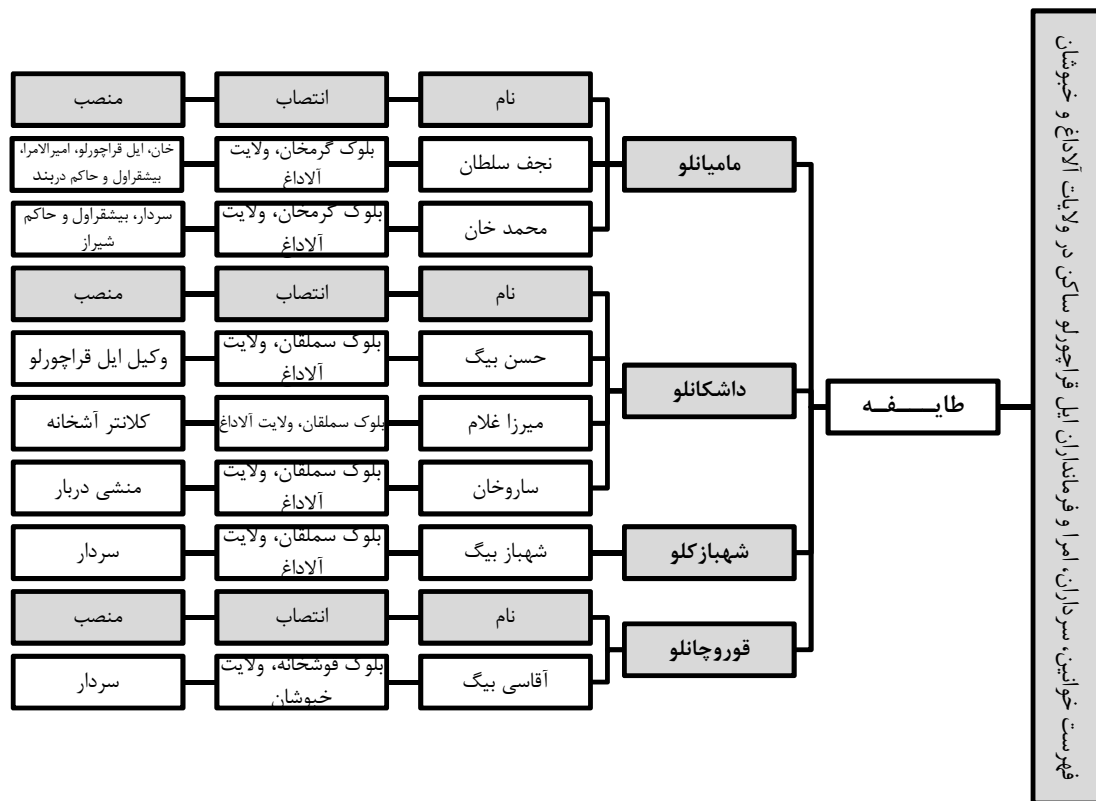
۵. پس از آنکه اراده جمع بر انتخاب نادر تعلق گرفت، او به شرط تحقق یافتن اصول زیر این مسئولیت را پذیرفت: ۱. اینکه ایرانی‌ها اعمال رب و

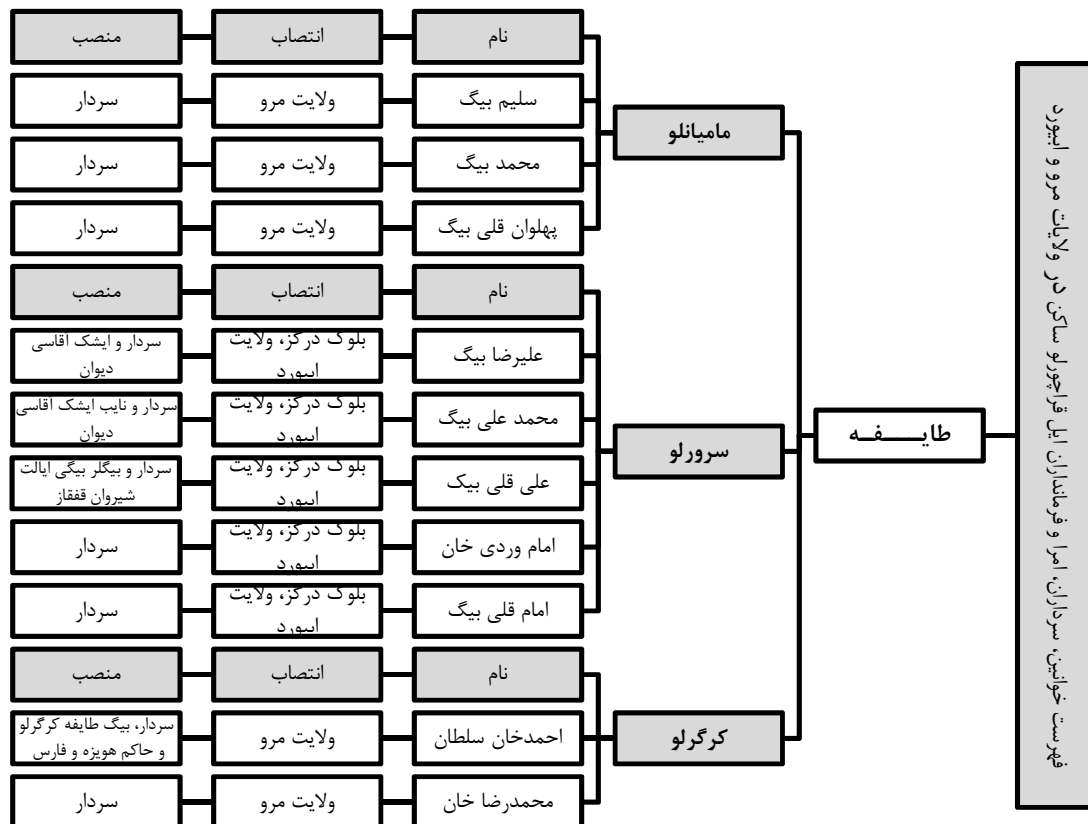
۷. این سند متعلق به محمد دانش‌بزرگ‌نیا بود که به موجب تصویب هیئت دولت، آن را از ایشان خریدند و به موزه ایران باستان تحویل دادند و در حال حاضر در موزه ایران باستان نگهداری می‌شود (توحیدی، ۱۳۸۴: ۶۵۸).

پیوست

الف. شکل‌ها

رفض را که اسماعیل اول اعلام کرده بود، ترک کنند؛ ۲. اینکه ایرانی‌ها با پیروی از تعالیم امام جعفر صادق (ع) آیین جعفری را در حکم رکن پنجم اسلام بپذیرند؛ ۳. ایرانی‌ها از طرفداری خاندان صفوی دست بردارند و هیچ‌یک از فرزندان آن خاندان را پناه ندهند والا مال و جان آنها در اختیار سلطان خواهد بود؛ ۴. سلطنت در خاندان نادر موروثی باشد (استرآبادی، ۱۳۶۸: ۳۴۸ تا ۳۵۰؛ شعبانی، ۱۳۶۹: ۸۷/۱ و ۸۸).

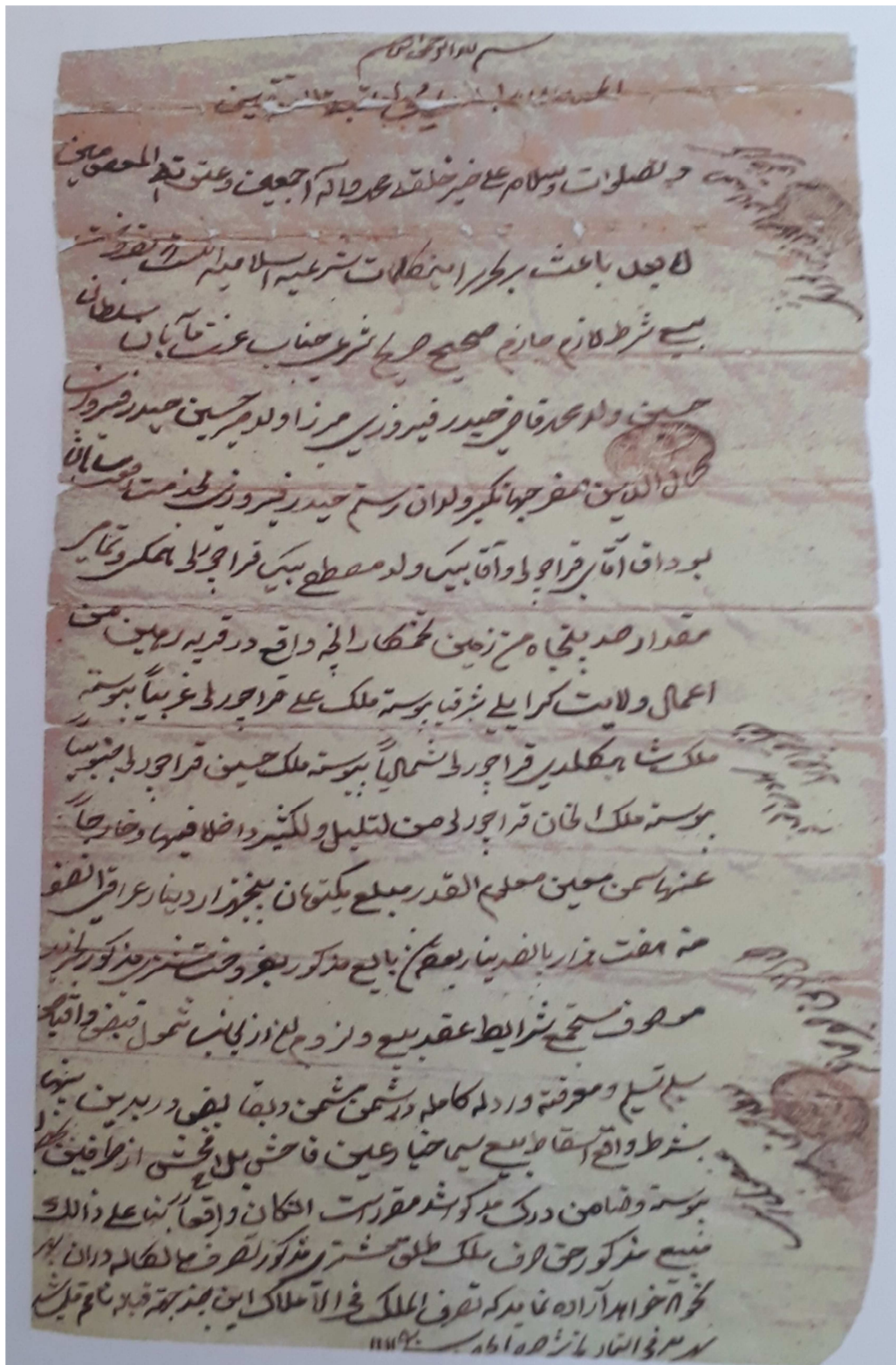
شکل ۱: فهرست خان‌ها، سرداران، امرا و فرمانداران ایل قراچورلو

قراچورلو در ولایت گرایلی (آلاداغ بعدی) در اواخر

ب. سندها

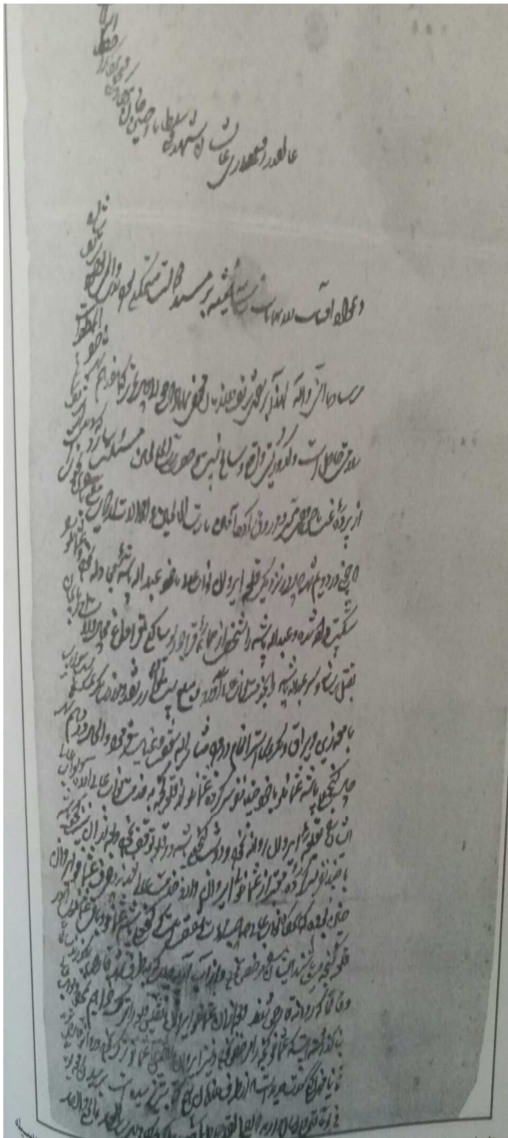
عصر صفویه

سند شماره ۱: موقعیت و استقرار کردهای

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمین
و الصلوات و السلام علی خیر خلقه محمد و آله
و علیهم السلام
لا بعد باعث بر کار این نظرات شرعیه اسلامیه
بسی شرط لازم خارج صحیح هیچ شرط جناب غایت بان
حسین ولد محمد قاضی خیدر فیروز مرزا ولد میر حسین خیدر فیروز
خان الدین مغز جهانگیر ولدان رسم خیدر فیروز ولد حضرت
بود اقا قاضی قاضی و اقا بیگ ولد مصطفی بیگ قاضی و اقا
مقدار حد بنی همرزین مخکارانم واقع در قریه رحمن
اعمال ولایت کرایه شرقی بوسته ملک علی قاضی و غربی بوسته
ملک شاه کلید قاضی و شمالی بوسته ملک حسین قاضی و جنوبی
بوسته ملک خان قاضی و من لتلیل و لکثیر و اخلا فیروز و خا
عشره سخن معین معلوم القدر مبلغ یکتوان بیخوار دینار عراقی نصف
منه هفت هزار بالاضرباربعم باقی مذکور بود وقت شریک و کور
موصوف صحیح شرایط عقد بیع و لزوم از جانب شمول قبضه و اقبالی
بیع و موقوفه و ردیم کامل در ضمن ششون و بقای بعضی در بدین
بشرط واقع اسقاط بیع و عین فاضل علی فاضل از طریق
بوسته و همان درک مذکور شد مقررات اشکان و اقبالی بنا علی ذلك
منبع مذکور حق لوف ملک طلق شریک مذکور تصرف مالکانه در آن
خواهد آرا ده نماید که تصرف الملک فی الاملاک این جمله تهره قریه نام
در سر فی النار ما زده ۱۱۱۶

در روی سند چهار مهر کوچک بیضی شکل وجود دارد که خوانا نیست و نام‌های سلطان حسین فیروزی، کمال‌الدین، صفر، جهانگیر فیروزی، نظر قراچورلو و تمورتاش^۱ که به احتمال به نویسندۀ قباله ذکر شده مربوط است، نوشته شده است.
سند شماره ۲: نامه‌ای از نقش آقاسی بیگ که رد قراچورلو در قتل عبدالله پاشا، سردار عثمانی، به شیدقلی سلطان شادلو و حسین خان بیگ و فتحعلی خان در صفر ۱۱۴۷ قمری.

برگرفته از کتاب فرهنگ قومی و جغرافیایی شهرها و آبادی‌های خراسان شمالی (رحمتی، ۱۳۹۴: ۴۰۶).

«بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله [سه کلمه ناخوانا] المتقين

بعد از صلوات و سلام علی خیر خلقه محمد و آل اجمعین و عترته المعصومین اما بعد باعث بر تحریر این کلمات شرعیه الاسلامیه این است که بفروخت بیع شرط لازم جازم صحیح صریح شرعی جناب عفت مآبان سلطان حسین ولد محمدقاضی حیدر فیروزی، میرزا ولد میرحسین حیدر فیروزی، کمال‌الدین، صفر، جهانگیر ولدان رستم حیدر فیروزی به خدمت رفعت پناهان بوداق آقای قراچورلو و آقاییگ ولد مصطفی بیگ قراچورلو همگی و تمامی مقدار صد و پنجاه من زمین تخم کار آنچه واقع در قریه رهین (رئین)* من اعمال ولایت گرایلی شرقیا پیوسته [به] ملک حسین قراچورلو جنوبا پیوسته [به] ملک آل خان قراچورلو من القلیل و الکثیر و اخلاقی‌ها و خارجا عنها به سمن معین معلوم القدر مبلغ یک تومان پنج هزار دینار عراقی النصف فی هفت هزار و پانصد دینار بوده که بابع مذکور بفروخت به مشتری مذکور بخريد موصوف مستجع شرایط عقد بیع و لزوم [یک کلمه ناخوانا] از جانب مشمول قبض و اقباض تسلیم و تسلیم و معرفه ورد [یک کلمه ناخوانا] کامله در سمن مسمن و بقایض در بدین بنها به شرط اسقاط بیع سیما خیا و عین فاحش بل افحش از طرفین [یک کلمه ناخوانا] پیوسته و ضامن درک مذکور شد مقرر است اتکان واقعا بنا علی ذلک بیع مذکور حق تصرف ملک طلق مشتری مذکور تصرف مالکانه در آن بخواهد، خواهد اراده نماید که تصرف الملک فی الاملاک این چند جهه قباله نامه قلمی شد. شهر معرفه اسناد ششم صفر ماه سنه ۱۱۱۱ [قمری]

۱. Tamortash: نام یکی از طوایف مستقل ترک ساکن در شهرستان بجنورد است (رحمتی، ۱۳۹۶: ۹۱/۱).

* Reyin: نام یکی از روستاهای بخش مرکزی شهرستان بجنورد است (رحمتی، ۱۳۹۴: ۲۱۷).

برگرفته از کتاب نادر صاحبقران، نادرشاه بر مبنای اسناد خطی (توحیدی، ۱۳۸۴: ۱۰۵۲).

«علیقدر، رفیع مقداری عالیشان شهدقلی (شیدقلی) سلطان و حسین خان بیگ و فتحعلی بیگ را حفظه الله تعالی و نمودار آفتاب بلا نهایات (۹) همیشه بر مسند دولت مستحکم بوده... و آله، لهذا بر... مخفی نماند که چون الی حال تحریر که هفدهم شهر صفرالمظفر است. سلامتی حاصل است و کدورتی واقع و سانح نیست و حضرت رب‌العالمین (را) مسالت دارد که دیدار بزودی‌ها از پرده... گردد. امین یا رب‌العالمین و احوالات اردوی معلی بای نحوی اینست که چون در دویم شهر جاری در نزدیکی قلعه ایروان [نادر] با خود عبدالله‌پاشا مجادله نمود و عثمانلو را شکست داده شده و عبدالله‌پاشه را شخصی از جماعت قراچورلو ساکن قراچه‌داغ محال ولایت آذربایجان به قتل رساند و سر عبدالله‌پاشا را به خدمت نواب عالی آورد و مبلغ بیست تومان زر نقد و موازی یک رأس اسب سواری با همه زین و یراق و یک رأس استر انعام در وجهه مشارالیه شفقت و عنایت فرمود و الحال در دهم شهر جاری گنجعلی پاشه عثمانلو با خود چند نفر سرکرده، عثمانلو از قلعه گنجه به خدمت نواب عالی آورده و نواب عالی ایشان را به قلعه ایروان روانه نمود و دو شب گنجعلی‌پاشه در قلعه توقف نمود و بعد از آن نیز گنجعلی‌پاشا با چند نفر سرکرده معتبر از عثمانلوی ایروان وارد خدمت عالی شدن و حرف عثمانلو ایروان چنین بود که هر گاه نواب عالی صاحب مروت و شفقت این است که گنجعلی‌پاشه عثمانلو و باقی عثمانلویی که در قلعه گنجه می‌باشند، ایشان را مرخص نموده و از آب آرپه چای که به طرف شهر قارص بگذرند سالما و غانما که روانه قارص شوند و بعد از آن عثمانلو ایروان و تغلیس قلعه را ترک

خواهیم نمود و نواب عالی بنا گذاشته است که عثمانلو گنجه را مرخص نموده و نیز ایروان و تغلیس را عثمانلو ترک نموده و روانه قارص شوند. ثانیاً... مدت مدید است که از طرف ملازمان هیچ کتابتی نرسیده است. برسیدند... بر یوما فی یوما قلمی و ارسالی دارند که... خاطر گردد. باقی... بکام...».

در پشت سند دو مهر کوچک مربع وجود دارد که خوانا نیست و به‌احتمال به نویسنده و شخص صاحب مقام دیگری مربوط است. در گوشه سند نوشته شده است، هر چقدر بفرستید گله نباشد.

کتابنامه

الف. کتاب‌های فارسی

۱. آشتی، نصرالله، (۱۳۶۶)، *ساختار سازمان ایلات و شیوه معیشت عشایر آذربایجان غربی*، ارومیه: انزلی.
۲. آقاباکیخانوف، عباسقلی، (۱۳۸۳)، *گلستان ارم*، ویراستاری عبدالکریم علیزاده، تهران: ققنوس.
۳. استرآبادی، میرزاهمدی‌خان، (۱۳۶۸)، *جهانگشای نادری*، تهران: دنیای کتاب.
۴. اشرفیان، ک. ز و آرونوا، م. ر، (۱۳۵۶)، *دولت نادرشاه افشار*، ترجمه حمید امین، تهران: شبگیر.
۵. اعتمادالسلطنه، محمدحسن‌خان، (۱۳۷۳)، *مطلع‌الشمس*، به اهتمام تیمور برهان لیموده‌ی، ج ۱، تهران: بنیاد موقوفات افشار.
۶. اوری، پیتر، گاوین هامبلی و چارلز ملویل، (۱۳۹۱)، *تاریخ ایران کمبریج از نادرشاه تا زندیه*، ترجمه تیمور قادری، ج ۷، تهران: مهتاب.
۷. بامداد، مهدی، (۱۳۷۱)، *شرح حال رجال ایران در قرون ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ هجری*، ج ۶، تهران: زوار.
۸. پیکولوسکایا، ن. و. و دیگران، (۱۳۵۳)، *تاریخ ایران، از دوران باستان تا سده هجدهم میلادی*، ترجمه کریم کشاورز، تهران: پیام.

صفویه و ایام استیلاي افغانه در ایران، ترجمه مصطفی قلی عماد، تهران: مروارید.

۲۲. متولی حقیقی، یوسف، (۱۳۸۷)، خراسان شمالی، مشهد: آهنگ قلم.

۲۳. مروی، محمدکاظم، (۱۳۶۹)، عالم‌آرای نادری، تصحیح محمدامین ریاحی، ج ۱ و ۳، تهران: علم.

۲۴. ملکم، سرجان، (۱۳۶۲)، تاریخ ایران، ترجمه میرزا اسماعیل حیرت، تهران: فرهنگسرا.

۲۵. میرنیا، سیدعلی، (۱۳۶۹)، ایلها و طایفه‌های عشایری خراسان، مشهد: نسل دانش.

۲۶. بیت چارلز ادوارد، (۱۳۶۵)، سفرنامه خراسان و سیستان، ترجمه قدرت‌الله روشنی و مهرداد رهبری، تهران: یزدان.

ب. مقاله

۲۷. متولی حقیقی، یوسف، (۱۳۹۰)، «تأملی پیرامون علل و چگونگی مهاجرت کردها به خراسان»، ماهنامه مهاباد، س ۱۱، ش ۱۲۴، ص ۴۳.

۲۸. تکمیل همایون، ناصر و علی بلوک‌باشی، (۱۳۸۸)، «تاریخ‌نگاری ایلات و عشایر»، مجله کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، ش ۱۴۲، ص ۱۵ تا ۱۵.

ج. پایان‌نامه

۲۹. رحمتی، علی، (۱۳۷۹)، «نقش ایلات و طوایف بجنورد در دفاع از استقلال ایران»، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، رشته تاریخ دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

د. نسخه خطی

۳۰. قراچورلو، خانلرخان، (۱۳۶۸)، «ایل من قراچورلو»، چاپ‌نشده، کتابخانه شخصی خانلرخان قراچورلو.

ه. اسناد

۳۱. سند ش ۱، سال ۱۱۱۱ق، کتابخانه شخصی

۹. توحیدی، کلیم‌الله، (۱۳۷۱)، حرکت تاریخی کرد به خراسان در دفاع از استقلال ایران، ج ۱، مشهد: دانشگاه مشهد.

۱۰. -----، (۱۳۸۴)، نادر صاحبقران، سنج: ژیار.

۱۱. رحمتی، علی، (۱۳۹۴)، فرهنگ قومی و جغرافیایی شهرها و آبادی‌های خراسان شمالی، بجنورد: بیژن یورد.

۱۲. -----، (۱۳۹۶)، بررسی و شناخت ایلات و طوایف تات، ترک، ترکمن و متفرقه در خراسان شمالی، ج ۱، بجنورد: بیژن یورد.

۱۳. روشنی زعفرانلو، قدرت‌الله، (۱۳۸۱)، مجموعه مقالات تاریخی، اجتماعی، ادبی، جغرافیایی: «طوایف کرد خراسان»، زیر نظر سیدمحمد دبیرسیاقی، اشراقی‌نامه، قزوین: حدیث امروز.

۱۴. -----، (۱۳۹۶)، بررسی و شناخت ایلات و طوایف کرد در خراسان، ج ۲، بجنورد: بیژن یورد.

۱۵. شعبانی، رضا، (۱۳۶۹)، تاریخ اجتماعی ایران در عصر افشاریه، ج ۱، تهران: نوین.

۱۶. شمیم، علی‌اصغر، (۱۳۷۳)، از نادر تا کودتای رضاخان میرپنج، تهران: مدبر.

۱۷. قدوسی، محمدحسین، (۱۳۳۹)، نادرنامه، مشهد: چاپخانه مشهد.

۱۸. کرزن، جرج. ن، (۱۳۷۳)، ایران و قضیه ایران، ترجمه غلامعلی وحید مازندرانی، ج ۱، تهران: علمی و فرهنگی.

۱۹. گمنام، (بی‌تا)، حدیث نادرشاهی، تصحیح، تحشیه و تعلیقات از رضا شعبانی، تهران: دانشگاه ملی ایران.

۲۰. لکه‌هارت، لارنس، (۱۳۵۷)، تاریخ نادرشاه، ترجمه مشفق همدانی، تهران: امیرکبیر.

۲۱. -----، (۱۳۶۴)، انقراض سلسله

علی رحمتی.

۳۲. سند ش ۲، س ۱۱۴۷ق، کتابخانه شخصی

کلیم‌الله توحیدی.

و. منابع لاتین

33. D'ALLEMAGNE, H. R, (1911), *Du Khorassan au pays des BackhtiarisTroismoisdevooyageenperse*, Paris: Hachette.

34. FRASER, J. B, (1825), *Narrative of a Journey into Khorassanin the year 1821 and 1822*, London.